

הרב אברהם רובין

רב ומו"צ ברחובות ת"ו

מח"ס 'עמודי שש' על צוה"ג, 'נהרות איתן' שו"ת

טמטום הלב והמח ע"י מאכלות אסורות כשאוכל משום פקו"נ

כתב הרמ"א (ו"ר"ד סימן פ"א סעי' ז')
וז"ל: "חלב מצרית כחלב ישראלית, ומ"מ
לא יניקו תינוק מן המצרית אם אפשר
בישראלית, דחלב עובדת כוכבים מטמטם
הלב ומוליד לו טבע רע ור"ן פא"מ בשם
הרשב"א. וכן לא תאכל המינקת אפילו
ישראלית דברים האסורים (והגהות
אשיר"י). וכן התינוק בעצמו, כי כל זה
מזיק לו בזקנותו", עכ"ל. ובטו"ז שם (ס"ק
י"ב) "וכן לא תאכל המינקת כו', נ"ל לפרש
דזה מיירי אפילו אם יש לפעמים היתר
לאשה לאכול דבר איסור מפני פיקוח
נפש, מ"מ לא תניק את התינוק". ובש"ך
(ס"ק כ"ה) "וכן לא תאכל המינקת אפילו
ישראלית וכו', כלומר אע"פ שאסור לה
בלא"ה לאכול דברים האסורים, מ"מ גם
בשביל התינוק לא תאכל, ונ"מ אם היא
חולה בענין שצריך להאכילה דברים
האסורים, לא יתן האב לתינוק לינק
ממנה, אלא ישכור לה מינקת אחרת
ישראלית", ע"כ.

עוד כתב הש"ך (ס"ק כ"ו) וכן התינוק
בעצמו וכו' "כלומר אע"פ דקטן האוכל
דברים האסורים מדרבנן אין אביו מצווה
להפרישו, וכמו שנתבאר באו"ח סימן
שמ"ג, היינו מדינא, אבל מ"מ יפרישו
מפני שמזיק לו בזקנותו, שמטמטם הלב
וגורם לו טבע רע" ע"כ.

(א) מבואר מדברי הט"ז והש"ך הנ"ל,
שכתבו ע"ד הרמ"א שכתב שלא יניקו

תינוק מן המצרית אם אפשר מישראלית,
כיון דחלב עובדת כוכבים מטמטם הלב
ומוליד לו טבע רע, וכן שלא תאכל
המינקת דברים אסורים, דזה מיירי אפילו
במקום שיש היתר לאכול אותם דברים
אסורים מצד פיקוח נפש, ומ"מ לא יאכל
התינוק מזה, משום דזה מוליד טבע רע
בתינוק ומטמטם את ליבו, שאף במקום
שיש היתר לאכול מאכלות אסורות מצד
הדין, כגון במקום סכנה וחשש פיקוח
נפש, מ"מ איכא באכילה זו טמטום המח
והלב והולדת טבע רע באדם האוכל. ועיין
מש"כ באו"ח הק' פרשת שמיני עה"פ אל
תשקצו את נפשתיכם (ויא פס' מב) "אולי
יכוין לומר שצריכין ישראל להזהר שלא
יכנסו לפיהם אפי' בהיסח הדעת כי ההפרש
בין השוגג למזיד, במציאות זה כשווג
כמזיד כי תיעוב יעשה מעשהו בנפש האדם
אפי' בהיסח הדעת אלא שישתנה הפגם
במעשה מזיד תעשה נפשו שקץ ובשווג
תטמא נפשו ותטמטם והוא אומר ולא
תטמאו ונטמתם בם וצריך אדם להזהר
בתוספות זהירות וזריזות בכל דבר אשר
יכנס בדבר ספק שיקוץ זה" וכו'.

והסברה בזה לכאורה נראה בפשטות,
שהרי סו"ס אוכל הוא דברים אסורים
מצד עצמם, אשר מציאותם גורמת
לטימטום הלב והמח והולדת טבע רע, ע"י
זה שאוכל אותם, ומש"ה אין נפק"מ לגבי
השפעתם במה שהאכילה היא בהיתר,

ט', שהם יסוד דברי הרמ"א וז"ל: "כתב הר"ן ריש פרק אין מעמידין ובסוף פרק חרש ביבמות דיש אוסרין להניק תינוק מן הנכרית במקום שיש מינקת ישראלית, דחלב עכו"ם כחלב בהמה טמאה, אבל כשאין מינקת ישראלית מותר דסתם תינוק מסוכן אצל חלב, אבל הרשב"א ז"ל כתב דמדינא חלב כותית כחלב ישראל, אלא לפי שממדת חסידות הוא שלא להניק מן הכותית, שלפי שטבע של ישראל רחמנים וביישנים, אף חלבן כיוצא בהן, ולכך אין להניק מהעכו"ם, עכ"ל. וז"ל הגה"א פ"ב דע"ז (סי' ו') "להזהיר המינקת שלא לאכול נבילות וחזיר, וכ"ש שאין להאכילו דברים טמאים, וראה מאחר שאכלה אמו ממין עכו"ם וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רעה" עכ"ל, עכ"ד הד"מ, ובמפה שלו פסק כדעת הרשב"א והג"א הנ"ל.

ודברי הרשב"א הם בחידושיו למסכת יבמות (דף קי"ד ע"א סוד"ה רבי יוחנן), אחרי שהביא מחלוקת ר"מ ורבנן במסכת עבודה זרה (דף כ"ו ע"א), דלר"מ עובדת כוכבים לא תניק את בנה של בת ישראל מפני שחשודה על שפיכות דמים, ולחכמים עובדת כוכבים מניקה את בנה של בת ישראל בזמן שאחרות עומדות על גבה אבל לא בינו לבינה, כתב הרשב"א וז"ל: "אלמא לכו"ע חלב הנכרית מותר אפילו לכתחילה, אלא שלהניק נכרית בנה של ישראל אסר ר"מ משום החשד, ורבנן שרו בשאחרים עומדין על גבה, אבל מפני שטבען של ישראל נח יותר משום דרגילי במצות והם רחמנים וביישנים בטבע, אף חלבן מגדל טבע כיוצא בהן, וזה שאמרו במשה שלא רצה לינק מחלב הנכרית כמו שהוא באגדה וכו'. ומצאתי בואלה שמות רבה, האלך וקראתי לך אשה מינקת מן

מאחר שזו היא מציאות יסודתם, וע"י ההיתר אכילה לאדם מחמת מצבו לא משתנה מציאותם, דסו"ס הרי הם מאכלות אסורות, שהשפעתם טמטום הלב והמח והולדת טבע רע במי שאוכל אותם.

ודוגמא לכך שמציאות הדברים היא כך אף שאכל בשוגג מהא דהביא רבינו ברע"א בגליון הש"ס השלם על מס' גיטין דף ז' ע"א בשם מהריק"ש בהגהותיו ריש טויו"ר ד' על מה שכתב התוספ' שם ד"ה השתא וכו' דגנאי הוא לצדיק שאוכל אכילת איסור, וז"ל: "לא אמרו שאין הקב"ה מביא תקלה ע"י צדיקים כי אם גבי אכילת איסור שגנאי הוא לצדיק ביותר ואפילו (השעה) אסורה אם המאכל מותר לא אמרו, תוספות בהרבה מקומות שבת פ"ק דף יג ע"ב ופסחים דף קז ע"ב וגיטין דף ו' ע"א, ונ"ל הטעם מפני שהגוף מתהנה מממהות במאכל ואיך יהי' גוף הצדיק חתיכה דאיסורא עכ"ד, ולכאורה הרי הצדיק אכל זאת באונס אלא אעפ"כ מאחר שבמציאות נתפסם גופו מאיסור נעשה גופו חתיכה דאיסורא (וואף שבמציאות איכא לחלק בין אנוס לאכל בהיתר מ"מ הר"ז משמע כדוגמא להנ"ל).

ועל אף שעיקר הסיבה והטעם של האיסור לאכול מאכלות אסורות אינו משום טמטום הלב, דעצם האיסור וטמטום הלב שני ענינים נפרדים המה, כמבואר בתפארת ישראל למהר"ל מפראג (פרק ה') בארוכה, מ"מ בכל מאכל אסור יש בו טמטום הלב לאוכל אותו, וזהו אף כשאוכל אותו בהיתר.

ומקור יסוד זה, שאף במקום שהותר לאכול את המאכל האסור, מ"מ איכא ביה משום טמטום הלב לאוכל אותו, מדברי הרשב"א שהביא הדרכי משה שם (אות

בהיתר דבר איסור מ"מ איכא טמטום הלב, הוא מדברי הרשב"א והט"ז והש"ך הנ"ל.

מיהו בספר תפארת ישראל למהר"ל מפראג (פרק ח') כתב בתוך דבריו וז"ל: "ולפיכך כל מי שנותן במצוות טעם על פי הטבע לומר כי לכך אסרה תורה חזיר, מפני שהוא מוליד בגוף מזג רע וכן הוא בודאי האמת, וכן נתנו טעם באיסור חלב וכו', בכולם נתנו טעם על פי הטבע, וכאלו היתה התורה ספר מספרי הרפואות או ספר הטבע, ח"ו לומר כך, ואם היה הדבר כמו שאמרו הם, הרי אמרו בפ"ק דחולין — ובתים מלאים כל טוב, אמר רבי ירמיה אמר רב כותלי דחזירי התיר להם, ואם שורש האסור בשביל מזג רע, האיסור להיכן הלך וכו'" עכ"ל עיי"ש.

הרי מבואר מדברי המהר"ל, שמזה שהתורה התירה לבנ"י לאכול בתים מלאים כל טוב אע"פ שיש בהם כותלי דחזירי, מוכח דליכא בהו מזג רע בעצמותם, ואע"פ שהם דברים אסורים, אלא שטמטום הלב הוא תוצאה של האיסור. ומשמע דנחלקו האור שמח והמהר"ל האם מה שהותר לבני ישראל בזמן הכיבוש לאכול ערפי חזירים ושאר דברים אסורים, טמטם את ליבם אע"פ שאכלוהו בשעת היתר, או שכיון שהיה מותר להם, לא טמטם את ליבם ומוחם, וצ"ב מה יסוד מחלוקתם. ועוד קשה דלפי האמור דברי הרשב"א מסייעים לדעת המשך חכמה, דאף בשעת היתר איכא טמטום הלב, וא"כ המהר"ל לכאורה חולק ע"ד הרשב"א, וצ"ע.

והנראה בזה, דהמהר"ל ס"ל דהפסוק 'ובתים מלאים כל טוב אשר לא בנית' הוא גזרת הכתוב שבאה להפקיע למשך

העבריות, וכי אסור היה לו למשה לינק מחלב הנכרית, אבל נכרית מניקה בנה של ישראל ברשותה, אלא למה אמרה כן, לפי שהחזירתו למשה על כל המצריות להניק אותו ופסל את כולו, ולמה פסלן, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עמי יינק דבר טמא, והיינו דכתיב 'את מי יורה דעה את מי יבין שמועה גמולי מחלב עתיקי משדים', מכאן נראה שהוא מותר לגמרי ואין בו אלא משום מדת חסידות כמו שכתבתי בלשון ראשון וצ"ת, עכ"ל הרשב"א בחידושו.

ב) והנה מדברי הרשב"א ומדברי הט"ז והש"ך הנ"ל נראה להביא ראיה למש"כ האור שמח בספרו משך חכמה לבאר הפסוק בפרשת ואתחנן (דברים ו' י"א) — 'והיה כי יביאך וגו' ערים גדולות וטובות אשר לא בנית ובתים מלאים כל טוב אשר לא מלאת וגו', עפ"י הגמ' בחולין (דף י"ז ע"א) 'ובתים מלאים כל טוב' ואמר ר' ירמיה בר אבא אמר רב כותלי דחזירי, דהיינו שאפילו דברים טמאים הותרו להם. וכתב המשך חכמה דלפיכך מיד בסמוך אחרי פסוק זה נאמר — 'השמר לך פן תשכח את ה' אשר הוציאך מארץ מצרים מבית עבדים', כדי לבאר מדוע יש חשש שתשכח, כיון שטבע הדברים האסורים שמטמטמים את הלב, וכמו שכתוב 'ונטמתם בם', ואפילו אם אוכלן בהיתר, ולכן אע"פ שהותר להם לפי שעה לאכול דברים אסורים אלו, מ"מ יש חשש שמחמת טמטום הלב שיש ע"י אכילתם אפילו בהיתר, עלולים ח"ו לשכוח את ה', וזקוקים המה לשמירה מעולה כדכתיב 'השמר לך', ולכן מבואר ג"כ בשו"ע או"ח (סימן שכ"ח סעיף י"ד) דיחלל שבת לחולה ולא יאכילנו נבלה, עכתו"ד האור שמח. ולפי האמור, היסוד לדבריו שאף שאוכלים

בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא. וכיוצא בדבר זה בעצמו יקרה בגוף, כי המאכל המזיק כשיאכלהו האוכל על דעת שמועיל אליו, הנה מחשבתו תפעל באוכל ההוא ויסור ממנו היזקו אם לא שיהיה מופלג. כן הענין כשימשך האדם אחר מצות הסנהדרין, גם כי ישגו ויכירו בדבר האסור שהוא מותר, המשכו אחר עצתם והיותו נמשך אחריהם יסיר מנפשו כל אותו רוע שהיה ראוי שיתילד מצד אכילת הדבר האסור ההוא, ולכן צותה התורה ואמרה לו תסור מן הדבר וגו', עכ"ל הר"ן.

הרי לכאורה מבואר מדברי הר"ן, שאם אוכל דבר איסור בזמן שהורו ב"ד בטעות שיש בו היתר אכילה, אין האכילה הזאת מזיקה לנפשו, ואינה מטמטמת את מוחו וליבו. ולפי"ז דברי הרשב"א הש"ך והט"ז הנ"ל שסוברים דאף במקום שיש היתר לאכול מאכלות אסורות מדינא, מ"מ איכא באכילתם טמטום המח והלב והולדת טבע רע במי שאוכל אותם, פליגי לכאורה על דברי הר"ן בדרשותיו הנ"ל, וצ"ע.

ונראה לענ"ד דגם הר"ן מודה לדעת הרשב"א, שחולה האוכל מאכל איסור מחמת פקו"נ, הרי מאכל זה מטמטם את לבו, אלא דכל דברי הר"ן קאי במי שאוכל מאכל שביסודו הוא אסור, ואוכל אותו על דעת שהוא מותר, ועל זה אמר הר"ן "שהתקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה, הוא הדבר היותר אהוב אצלו וכו', ותקון ההוא יסיר הרוע אשר הוא מעותד להתילד בנפש מצד אכילת הדבר האסור ההוא".

ויסוד דברי הר"ן בנוי על יסוד דברי חז"ל בירושלמי (פרק הנודר מן המבושל

אותו הזמן את איסור מאכלות אסורות, והיינו שבזמן כיבוש הארץ לא חל איסור מאכלות אסורות [לדעת הרמב"ם (פ"ח ממלכים ה"א וה"ב) היינו דוקא כשירעבו ולא ימצאו מה לאכול, ולדעת הרמב"ן (ע"ת שם) הותר לגמרי], ובאותו זמן לא רק הותרה להם האכילה, אלא נתחדש שלא היה בכלל בגדרו חפצא דאיסורא כלל, ומטעם זה ס"ל דאינו מטמטם את הלב והמוח.

ואילו האור שמח הבין שהילפותא מקרא ד'ובתים מלאים כל טוב' באה רק להתיר אכילה בזמן הכיבוש, אבל עצם המאכלות האסורות נשארו חפצא דאיסורא, ולכן נשאר טמטום הלב והמוח אף בשעת היתר אכילה, וכיון שטמטום זה יכל להביא לידי שכחת ה' יתברך, על כן הזהירה התורה מיד בסמוך — 'השמר לך פן תשכח' וגו'.

ומ"מ כל המחלוקת האמורה הינה רק לגבי זמן כיבוש מלחמה, אבל לגבי סתם מאכלות אסורות בזמן שהותרו מחמת פיקוח נפש וכדו', כו"ע מודו, הן המהר"ל והן האור שמח, דאף אי נימא כמ"ד דס"ל שכה"ת הותרה אצל פיקוח נפש, הוי חפצא דאיסורא, ורק כיבוש מלחמה שונה משום הגזה"כ דאיכא ביה וכו"ל.

ג) והנה בדרשות הר"ן (דרוש י"א ד"ה ואני סובר) כתב וז"ל: "ואני סובר עוד שאי אפשר שימשך ממה שיכריעו הסנהדרין הפסד בנפש כלל, גם כי יאכילו דבר האיסור ושיאמרו בו שהוא מותר, לפי שהתקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה הוא הדבר היותר אהוב אצלו, כאמרו (שמואל א' ט"ו, כ"ב) הנה שמוע מזבח טוב, ותקון ההוא יסיר הרוע אשר הוא מעותד להתילד

שהזהירה לנו התורה בעשה ול"ת, חיוב קיומם עלינו הוא העיקר לקיים מצוות ה'. ובדיני ממונות אינו כן, דקודם שחל עלינו מצוות ה' לשלם או להשיב, צריך שיוקדם עלינו חיוב משפטי וכו'. ולפי"ז מה שאמרנו חז"ל כלל ההלכות בספיקו של ממון, ודאי שמצאו כן עפ"י הכרעת השכל שעפ"י תורת המשפטים הדין נותן כן וכו'. והנה הלאו של איסור גזל הוא שלא יגזול איש מחבירו דבר שעפ"י תורת המשפטים הוא של חבירו וכו'. אלא דספק גזל הוא דבר רחוק מן המציאות, דבכל ספק ממון הורו לנו חכמים איזה משפט עפ"י תורת המשפטים, וכיון דאיכא בזה איזה דין משפטי, כבר ליכא ספק איסור גזל, אלא או שהוא ודאי גזל או שהוא ודאי היתר" וכו', עכ"ל עיי"ש.

מבואר מדברי השערי יושר דבכל דיני ממונות מתחילים דיני התורה של איסור גזל אחרי פסיקת בי"ד עפ"י כללי התורה, ובעלות הממון נקבעת ונמדדת עפ"י פסיקת בי"ד, ולכן אם פסקו שממון מסוים שייך לפלוני, יותר אין בו דררא דאיסור גזל. ואף באופן שכלפי שמיא גליא שהממון באמת אינו שלו אלא של חבירו, מ"מ מאחר שנפסק כן עפ"י בי"ד, כך נשאר הדין עד שיתברר אחרת וישתנה עפ"י בי"ד של זה או אחר.

עוד מצינו דוגמא לזה דתנן ביבמות ר"פ האשה רבה (דף פ"ז ע"ב) האשה שהלך בעלה למדינת הים ובאו ואמרו לה מת בעלך וניסת ואח"כ בא בעלה תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה וכו' והולד ממזר מזה ומזה. וידוע המעשה שהיה בכגון דא אצל רבינו רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל, שאחרי שהתיר עגונה מחבלי עיגונה הבחין בנו של הרב

סוה"א, כתובות פ"א ה"ב, וסנהדרין פ"א ה"ב) שכל מה שבי"ד של מטה עושים בי"ד של מעלה מסכימים עמהם, ואפילו בחידושי הגוף אמרו כן, וכמו שדרשו שם מקרא ד'לאל גומר עלי' דקטנה בת ג' שנים ויום א' שנבעלה אין בתוליה חוזרים, ואם נמנו בי"ד ועברו השנה בתוליה חוזרים, ועיין ש"ך ביור"ד (סימן קפ"ט ס"ק י"ג) שהביא כמה ראיות מגמ' ומראשונים לזה. וחזינן מדבריהם דכל צורת ההלכה ומשפטי התורה נבנים על פי קביעת בי"ד של מטה, ובידם הכח לברר מה פירושה של ההלכה הכתובה בתורה או שנמסרה בהלכה למשה מסיני, וכן כיצד האדם צריך לנהוג לעשות או לא לעשות, דכך הוא ציווי התורה לשמוע ולקיים את מצוות התורה עפ"י הכרעת החכמים, אשר הכח נמסר בידם להכריע לכאן או לכאן. וזהו כל זמן שלא טעו בדין, דהיכא שטעו יבואר לקמן אי"ה.

בדומה לזה מצינו אף לגבי דיני ממונות דאמרינן יסוד כעין זה, לגבי הא דקיי"ל דספק ממון לקולא, דהקשו האחרונים למה נגרע איסור גזל משאר איסורים דקיי"ל בהם דכל איסור תורה אזלינן בספיקו לחומרא, ואף בספק גזל הו"ל למיזל לחומרא מכיון דמספק"ל שמא גוזל לחבירו. וכבר עמדו בשאלה זו הרבה גדולי אחרונים והובאו תירוציהם בספר שערי יושר (שער ה' פ"א) וע"ש מה שהשיגו על דבריהם.

והגר"ש שקאפ עצמו כתב לתרץ שם עפי"ד הקונטרס הספיקות והתומים וז"ל: "וביאר ענין זה הוא לענ"ד עפ"י הקדמה כללית, דכל דיני המשפטים של דיני ממונות בין איש לרעהו, אינם כדרך כל מצוות התורה. דבכל המצוות הוא מה

ומשתנה הפסק מכאן ולהבא. דדוקא לגבי עיבור החודש מצינו במשנה בראש השנה (דף כ"ה ע"א) דאין לי מועדות אלא אלו בין בזמן ובין שלא בזמן, ובגמ' שם יליף מקרא דאתם ג' פעמים, אתם אפילו שוגגין, אתם אפילו מזידין, אתם אפילו מוטעין. והיינו דשם נתחדש שאפילו אם ידועה הטעות, מ"מ הדין כמותם לגבי כל השייך להבא מחמת העיבור המוטעה. אבל בשאר דינים אין הדין כן, כדמצינו לגבי עיגונא הנ"ל דתצא מזה ומזה, וכן דינים הנפסקים ע"י רוב וחזקה שאם נתבררה טעותם חוזר הדין לקדמותו ובי"ד משנים את הפסק, ולגבי מכאן ולהבא אין נפק"מ מההנהגה והפסק הקודם שהיה בטעות.

ואשר על כן ס"ל לר"ן בדרשותיו. דכל זמן שלא נודע לבי"ד שטעו במה שפסקו, הרי כך הוא הדין, וכדבריהם כן יקום וכן יהיה עפ"י כללי ההלכה, ואפילו לאדם שברור לו שטעו במה שהורו. וכך כתב הר"ן עצמו בדרשותיו באותו דרוש (ד"ה ואחר שהשלים) וז"ל: "כלומר אפילו ברור לך שאין האמת כדברי הוראת הסנהדרין, אעפ"כ שמע אליהם, כי כן צוה ה' יתברך שננהוג בדברי תורה ומצותיה כפי מה שיכריעו הם, יסכימו לאמת או לא יסכימו, וזה ענין ר' יהושע עם רבן גמליאל (בראש השנה שם), שצוהו רבן גמליאל שיבא במעותיו ביום הכיפורים שחל להיות בחשבונו וכן עשה. שאחר שהש"י מסר ההכרעה אליהם, מה שיסכימו הם הוא מה שצוה ה' בדבר ההוא, ועל זה אנו בטוחים במצות התורה ובמשפטיה שהם מקיימים רצון ה' יתברך בהם, כל זמן שנסמוך על מה שהסכימו גדולי הדור וכו'. אבל הענין כך על הדרך שכתבנו, שה' יתברך מסר הכרעת אלה כלם לחכמי הדור וצונו שנמשך אחריהם, ונמצא שמה שיסכימו הם

בעיירה שבא ההרוג ברגליו לשם, ונעשתה כל העיירה כמרקחה, וכאשר נכנס בנו לאביו להודיע לו על המכשול שאירע מתחת ידו היה הבן במצב של חיל ורעדה, והבחין בזה אביו שהינו בהול מאד, ומיד שאלו מה אירע, והשיב לו שההרוג בא ברגליו והתקלה שיצאה מתחת ידו גדולה מאד. השיב לו אביו ואמר לו בפסקנות גדולה "תצא מזה ומזה והוולד ממזר" ואין טעם לבהלה. דאם היו מוכיחים לי שהתשובה שפסקתי בהיתר עגונה זו איננה נכונה משום שהראיות שהבאתי לפסק זה הן קלושות או מופרכות, היה מוטל עלי להצטער ולדאוג על התקלה והמכשול שיצא מתחת ידי. אבל מכיון שהתשובה והראיות הינן נכונות ומוצקות, הרי הדין שפסקתי לפי הנתונים שהיו לפני היה אמת כפי שנמסר הכח בידי הדיין לפסוק, דעפ"י זה היתה באמת מותרת להנשא, אלא שעתה בא הרוג ברגליו ממילא נשתנה הפסק, ועכשיו דינה שתצא מזה ומזה וכו', וזהו דין חדש אשר אינו מבטל למפרע את ההלכה הקודמת שהיתה נכונה בזמנה.

ודברי רשכבה"ג ר' יצחק אלחנן ספקטור זצ"ל אלו בנויים גם כן על יסוד הדברים האמורים, דנמסר בידי חכמים הכח להכריע ולפסוק בדבר הלכה את הדרך אשר יעשון, ועפ"י זה מכריעים בשמים שכך הוא הדין. וכע"ז מצינו עוד הרבה דוגמאות בש"ס ובפוסקים. וכן הוא בכל דיני ה"הנהגה" הנפסקים ע"י רוב וחזקה וכדו'. ואף שיתכן שאמיתת הדברים אינו כן, מ"מ כך נמסר לחכמים לנהוג ולפסוק עפ"י כללי ההנהגה ודרכי הפסק ואע"פ שלפי האמת נשאר ספק וכנ"ל.

מיהו אם נתברר שטעו החכמים במה שפסקו והכריעו, הדין חוזר לקדמותו

בדבר מהדברים, הוא מה שנצטוו משה מפי הגבורה, וגם כן נאמין שאם הסכימו הפך האמת דנדע זה על ידי בת קול או נביא, אין ראוי שנסור מהסכמת החכמים" עכ"ל הר"ן בדרשותיו.

ומכל מקום הוצרך הר"ן בהמשך דבריו להוסיף עוד סברא שאינו מטמטם את הלב והמוח באופן שטעו חכמים בהוראתם וכלפי האמת אמרו על אסור מותר, אע"פ שכבר ביאר קודם לכן שבאופן זה אין איסור כלל, מכיון שהכרעתם הוא מה שצוה ה' בדבר זה, מאחר שהקב"ה מסר בידם את ההכרעה לפי מה שיסכימו בדעתם ויכריעו הדין, דעדיין היה מקום לחלק ולומר, דכל זה שייך רק לגבי דין ההנהגה, כיצד יש לנהוג באופן מעשי, האם מותר לאכול את הדבר או שאסור לאוכלו, דלגבי זה אמרין שהדבר נמסר לחכמים וכפי מה שהם יכריעו כך יש לנהוג, דכך הוא ציווי ה' יתברך שמסרו בידם. אבל לגבי טמטום הלב והמוח עדיין יש מקום לומר, דאם כלפי האמת חכמים טעו בהוראת הדין ואמרו על אסור מותר, הרי דבר זה נשאר "חפצא דאיסורא", והיה ראוי שהאוכל אותו יטמטם את לבו ומוחו. ולכן הוצרך הר"ן להביא סברא נוספת כנ"ל, שתיקון וקלקול הנפש נמשך ונקבע מצד ההכרעה של החכמים, והוא הדבר האהוב אצלו.

ומדיוק לשונו נראה, שאף אחרי סברתו זו, מ"מ ס"ל לר"ן דאם באמת טעו בי"ד בפסיקת הדין ואמרו על אסור מותר, נשאר המאכל חפצא של איסורא. ואע"פ שלהלכה דבר זה מותר מ"מ סו"ס הוא דבר איסור, אלא שזה חידוש הר"ן שאם נמשך בדעתו אחרי פסק הסנהדרין וסבור שדבר זה מותר, ועל דעת כן

אוכל אותו, זה עצמו יסיר מנפשו את כל הרוע וטמטום הלב אשר נובע מאכילת חפצא דאיסורא של מאכלות אסורות, דבזה הוא מבטל את כחו ואת סגולתו של החפצא דאיסורא להרע. וכן מוכח מלשונו שכתב "והיותו נמשך אחריהם יסיר מנפשו כל אותו רע שהיה ראוי שיתילד מצד אכילת הדבר האסור ההוא" ומדויק בלשונו שנקט – "שהיה ראוי שיתילד", דפירושו שאת כל מה שהחפצא דאיסורא מוליד מטבעו וכוחו, כלומר שהיה ראוי שיוליד, אותו דבר מתבטל ע"י מחשבתו. ולא שעצם החפצא דאיסורא מתבטל, אלא רק כח הרע הנובע מחמתו מתבטל, מכיון שהלך אחר פסק דינם של חכמים, וכח ביטול זה הוא ממצות התורה דלא תסור וכנ"ל.

הרי מוכח לן להדיא מכל האמור, שדבר האסור לאוכלו עפ"י האמת, אם הותר עפ"י דין לאוכלו, כגון שקבעו סנהדרין שהוא מותר, כיון שדינו שמוותר לאוכלו, שוב אינו מטמטם את המוח והלב, וזה בין אם ננקוט שהחפצא עצמו נשאר חפצא דאיסורא, ובין אם ננקוט שע"י הפסק דין של חכמים אף שהיה בטעות מ"מ ביטל הוא את החפצא דאיסורא, לשני צדדים אלו עכ"פ טמטום הלב והמוח ליכא ביה.

וטעם הדבר לפי האמור נראה שהוא דין מיוחד בהלכות סנהדרין ופסיקת החכמים, ונפ"ל מקרא דלא תסור, דכיון שנעשה כן עפ"י חכמים תו אין באכילת דבר זה דררא דטמטום הלב והמוח וכנ"ל.

ומעתה לפי האמור לעיל נראה, דכל דברי הר"ן קאי במי שאוכל דבר איסור בחזקת שהוא היתר ע"פ הוראת החכמים.

של טמטום המוח הנובע מאכילתו, ואיכא באכילה זו טמטום הלב והמח.

העולה לדינא מכל האמור, דבאופן שאוכל מאכלות אסורות ויודע שהם אסורות, אלא שיש לו היתר לאוכלם כגון בהיתר דפיקוח נפש, נובע טמטום המוח והלב מאכילת המאכלות האסורות, וכמו"כ מוליד הוא טבע רע בזקנותו וכדו' לדעת כל הפוסקים כולם, ולא ידוע לנו מי שחולק בזה.

אבל אם אוכלו ויודע שהוא איסור, אף שהיה מותר לו לאוכלו מסיבה צדדית כגון פיקוח נפש, בזה יודה הר"ן לשיטת הרשב"א וש"ך וט"ז שפסקו כמותו, דשפיר איכא טמטום המוח מחמת שם האיסור שנשאר על הדבר האסור, כיון שבאופן זה אין מה שיבטל את טמטום הלב הנובע מאכילת החפצא דאיסורא, דלא אכלו ע"פ מצות חכמים שהורו שהוא היתר, ומכיון שכן אין מה שיבטל בלבו לא את כח החפצא דאיסורא עצמו ולא את התוצאה

הפורענות שבחודש זה טובה לישראל

שמעתי מפי מורי ורבי הרב הקדוש נבג"מ, שאמר שנבין בעומק הדבר שכל פורענות על ישראל הם משורש הרחמים הגדולים, והוא כי ידוע בזוהר הק' דאות ט' הוא חיים, וחודש אב הא אות ט' בחדשים, ובאב שהוא אות ט' שהוא חיים חרב הבית ובט' ימים בחודש הרי עוד אות ט', להראות שכל פורענות ישראל הוא חיים וטובה להם. ועוד אמר בזה שעפ"י סדר החדשים שהם מכוונים ל"ג מדות נמצא שתמוז הוא רחום ואב הוא חנוך, ובתמוז ואב אירעו חורבנות לישראל, לומר שהחורבנות גופיהו היו רחמים גמורים וחנונה גדולה לישראל.

(ליקוטי מי השילוח)

הרב פסח פריער

כולל יראי ה' ב.פ.

טמטום הלב והמה ע"י מאכלות אסורות כשאוכל משום פקו"נ

(מאמר תנובה)

היותר אהוב אצלו כאמרו הנה שמוע מזבח טוב...¹, וכבר אמרו (שבת נה. ועוד) אין מיתה חטא ואין יסורין בלא עוון, ובאמת כאשר הותר הדבר מחמת פקו"נ, אזי, לא רק שהוא מותר אצלו רק שהוא 'מחויב' לאכלו ואם ירצה להחמיר מבואר בפוסקים שיחשב מאבד עצמו לדעת (עי' דרכ"ת סי' קמה ס"ק טז ועוד)², ובזה אפי' אם נאמר שהיזק מאכלות האסורות הם מצד 'טבעם' מ"מ היתה המצוה מגינה עליו כמ"ש 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'³.

והמדותמה שהקושי בזה (שעפ"י מה שנראה מדברי הפוסקים יוצא שאפי' כשאכל בהיתר ג"כ מטמטם), הוא בגלל שאין מדובר כאן ב'דין' או הלכה (האם מותר לאכלו או לא), רק בעונש ובזה דנים כנראה, ע"י כללים אחרות).

הנני בזה ע"ד מאמרו של הגר"א רובין שליט"א (בגליון טז) 'טמטום הלב והמה ע"י מאכ"א כשאוכל משום פקו"נ'.

במאמר הנ"ל שקיל וטרי הגאון הנ"ל בטוט"ד בדברי הראשונים ואחרונים בזה ובסיכום מבירורו הנ"ל יוצא אשר לפי כל השיטות והפוסקים, מאכלות אסורות 'כן' מטמטמים הלב והמה, אע"פ שהם נאכלים בהיתר.

והנה אע"פ שבכלל איני ראוי לדון לפני אדם גדול כמותו, מ"מ 'תורה היא וללמוד אני צריך' אהיה כתלמיד הדין לפני רבותיו, להעלות על הכתב ספיקותי בזה, אחרי שהדבר עדיין אינו ברור אצלי, ולדידי עדיין הדבר צריך בירור גדול ורחב.

ולענ"ד קשה מאוד לומר כן שיגיע היזק לאדם ע"י ציות לדברי התורה אשר דרכיה דרכי נועם (וכענין שאמרו במשל הקדמוני מרשעים יצא רשע כו') [ועי' דגמ"א (עקב עה"פ ומלתם את ערלת לבבכם) בשם הרמב"ם, תוצאות אכילת מאכ"א¹], וכמו שהביא מדברי הר"ן 'ואני סובר עוד שא"א שימשך ממה שיכריעו הסנהדרין הפסד בנפש כלל גם כי יאכילו דבר האיסור ושיאמרו בו שהוא מותר לפי שהתיקון אשר ימשך בנפש מצד ההכרעה למצות החכמים מורי התורה הוא הדבר

1. וח"י מלומר כן על אלו שאכלו מאכ"א בזמן מלחמה"ע עפ"י הוראת הרבנים, או במקרים אחרים.

2. הגם שבס' חסידים אות ריט כ' שאם גוי מכריחו לאכול מאכ"א וא"ל יהרגו שמותר למסור נפשו, עיי"ש, אמנם אין זה ברור לכל הפוסקים, ואולי גם הוא כ' רק כשגוי מכריחו ויש ענין של ונקדשתי, משא"כ אצל עצמו. ועי' בס' שנות ביכורים [ברנדסדורפר] שבת קודש ח"ב (פ"ב) במצות שבת גרוסה – במקורות.

3. אשר כמדומה כאופן שכזה [היינו בסכנה זו כגון מצד זה, ומצותו כך מצד זה] יודו כל הפוסקים שאומרים שומר מצוה כו'.

ואשר על כן ננסה לבאר ולהבין פעולת העונש (היינו זה שהוא מטמטם וכו') וטעמה, ואזי כנראה יובהר לן הדברים יותר. והנה לפי העולה מדבריו שמאכ"א מזיקות גם כשהם בהיתר, צ"ל שמאכ"א מזיקות ב'טבע' ולכן לא נשתנתה טבעם ע"י פסיקת ההלכה. ובאמת נכון הוא הדבר שברוב הראשונים אכן אנו מוצאים כן בטעמים של מצות הללו (חלב, דם, בשר בחלב, שרצים וכו') שהוא בגלל ש'טבעם' של אלו לטמטם וכדו', עי' רמב"ן, אבן עזרא, רבינו יונה, חינוך, וכו' וכו', והא לך לשו"ק של הראשית חכמה (שער הקדושה פט"ז שער השלישי) [אחר שביאר שמבשר הנאכל הנעשה בשר ומדם נעשה דם] ז"ל: ואחר הקדמה זו דע שבהיות הדם מזון הגוף ומזכך לגוף והדם הוא כפי טבע המזון שנעשה ממנו עב ועכור ואם המזון הוא נקי זך וטהור יהיה הדם כמותו ולפיכך הבדילנו יתב' בתורתו הקדושה מכמה מאכלות אסורות שאסר אותם עלינו קצתם מטמטמין את הלב כחלב ודם וקצתם שמעזין את הפנים כחיות ועופות ובהמות הדורסין וקצתם שסוגרין דלתי התבונה והחכמה כארנבת ושפן וחזיר ודומיהם וקצתן שמולידין כמה מיני חלאים קשים ורעים כשרצי הארץ והמים, סוף דבר על כולם אמר אל תשקצו את נפשותיכם הרי הודיע כי כל אלו הדברים נתעבים ונמאסים ועושין דם רע מוכן לכמה פורעניות והנה א"כ כשאמר שצריך אדם לקדש עצמו בשעת ת' הנה גם המזון כלול בקידוש הזה כי ראוי לאדם לאכול מזונות ראויים והגונים ממוצעים בין הקור והחום ויהיו מן הדברים המולידים דם נקי וזך וטהור מאחר שאותו הדם עתיד להיות נהפך ליופי הזרע והוא עתיד להיות יסוד ובנין לולד הנולד מאותו חבור כי

אלו היה המזון רע ועכור ועב תהיה גם הטפה עבה מטונפת ועכורה וא"כ נמצא המזון להויית האדם הכנה להיות חכם או פתי או צדיק או רשע.. שאם יבדל אדם מן המאכלות הרעים הויין לו בנים הגונים קדושים וטהורים ואם לאו הרי נגעים מתחדשים עליהם מצד טפת הזרע שהיתה מאותן מאכלות המשוקצות ועי"כ בא להודיעך כי צריך האדם לקדש עצמו גם במאכלות הגונות סמוך לת' כדי שיהיה הזרע נקי וטהור ובינוני.. עכ"ל לעניינינו. ולפי"ז יוצא באמת כנ"ל שגם בהשתנות ההלכה הרי לא ישתנה ה'טבע' (והר"ז דומה לאוכל סם מטמטם בהיתר).

אמנם, לקושטא דמילתא הלא ידוע אשר איסורים הללו הם מ'חוקות' התורה, רק רבוה"ק נתנו בכל דבר טעמים והסברים שיובנו גם עפ"י שכל, ועי' רבינו בחיי (משפטים עה"פ לא תבשל גדי בחלב אמו) שכ': ומן הנראה כי הטעמים האלה בלתי מספיקים ואינם עיקר בטעם המצות אלא לדחות את השואל.. וכן דרשו רז"ל לע"ל הקב"ה מגלה להם לישראל מפני מה צותה התורה בשר בחלב ופרה אדומה.. וכיון שכן דעת חכמים שהמצוה הזאת מסתרי התורה כי בודאי לע"ל לא יהיה שם לא טמטום הלב ולא ע"ז שהרי אנו מובטחים בהבטחת ומל ה' אלקיך וגו'.. עכ"ל. אולם הגם שאין אלו טעמים האמיתיים והעיקריים של המצוות מ"מ בודאי שב'מציאות' אמיתיים הם.

אמנם ידוע שהמקובלים כ' הטעם שבמאכלות שאסרה תורה שורה רוח חיזוני וטמא שמטמא את האוכלו, ומגביר כח הרע שבתוכו, וכו', עי' זוה"ק (שמיני [הו"ד במקצת בר"ח שם]) ובהאריז"ל ועוד, וענין זה ידוע ומפורסם.

ונראה אשר לפי האמת לא נחלקו בזה בעלי הנגלה ובנידו"ד, רבותינו הראשונים הנ"ל) עם בעלי הקבלה כלל, ושניהם דבר א' אמרו רק בשינוי לשון, וכוונתי בזה שגם בעלי הנגלה סוברים בזה כבעלי הקבלה, (ועי' בעקידה (שער ס'), עיי"ש).

ומן ההכרח לומר כן, שהרי: כאשר נתבטל איסור בס' הלא יודו שאין בזה טמטום כלל, ואם הוא 'טבע' טבע הטמטום להיכן הלכה? (וידוע מש"כ כמה פוסקים שהמחמיר בזה נראה כמינות ועי' פת"ש יו"ד סי' קטז סק"י)⁴, וידוע מה שהביא הבני יששכר ומא' אדר, מאמר ב בד"ה ועתה) בשם השל"ה, עיי"ש), ויתירה על כך⁵: בהמה שאכלה מאכלות אסורות וואפי' כל ימיה מאכלה "רק" מאכלות אסורות) הלא בודאי יודו כו"ע שאין בזה אפי' צילו של ספק שבהמה זו מותרת ואין בה שום חשש טמטום, ונשאלת השאלה: מדוע? מה נשתנה בהמה שאכלה מאכל שמטמטם, ממעוברת ומיניקות (= שכאשר הם אוכלים מאכל איסור עובר טבעו הרע לולד)?! אלא ודאי שגם הם יודו שמדובר כאן בכח 'רוחני', [הגם שאין אנו יודעים אופן פעולתו של כח רוחני זו, אמנם] וכאשר כן הוא נקל להבין שכאשר דינה של האיסור משתנה, גם כח ההיזק (ו/המזיק) משתנה.

והנה באמת לפי"ז נראה ששאלתינו הנ"ל (והאם מאכ"א מטמטם כשנאכל בהיתר) מפורש בשו"ת רב פעלים (לרבינו יוסף חיים ריש גלותא דבבל ח"ד סוד

ישרים סי' ו) ונעתיק לשונו: שאלה, אדם ששתה משקה והיה בו נמלה או יתוש באופן שלא היה גרמא לזה מעצמו אלא קרה לו הדבר הזה באונס גמור באופן שאין להאשימו ולומר היה לו להישמר ולא נשמר. וכן שוחט מוסמך ויר"ש ששגג לשחוט בסכין פגומה בשוגג ולא הרגיש ואכלו הבשר אנשים כשרים. או שוחט מתא אשר נבדק והופקד עפ"י חכמים ומוחזק ליר"ש אך היה רשע בסתר והאכיל לישראל נבילות וטריפות. איך דינם של אלו שאכלו לפי תומם ולא נודע להם הדבר הרע הזה לא בתחלה ולא בסוף אם נטמאה נפשם בטומאה זו דנבלות ושקצים דכתיב בהו ולא תטמאו בהם ונטמאתם בם. תשובה, בריה טמאה וכן בשר נבלה וטריפה אין גופם מטמא נפש האדם ואע"ג דכתיב בהו ונטמאתם בם אין הכוונה לומר שגופם מטמא נפש האדם, אלא כל דבר אסור וטמא שורה עליו כח רוחני של טומאה וכשאדם אוכל אותו שורה אותו כח הטומאה על האדם ונכנס בו ומטמאו אמנם אם הוא אנוס גמור שאינו יודע כלל מן האיסור והטמא וגם אין לו לתלות בו גרמא שהוא גרם לעצמו שיכשל בשגגה אז אם אכל אותו דבר האסור והטמא לא ישרה על האדם אותו כח הטומאה של אותו דבר ואין רשות לכח הטומאה ליכנס בו ולא להיות נוגע בו, וכיוצא בזה נאמר על יעל שאמר הקב"ה שמי מעיד עליה שלא נגע בה אותו רשע והדבר יפלא והלא ז' בעילות בעל אך הענין כי בעילות שלו מאחר שהיו באונס גמור לא נגע בה כח הקליפה והרע של הזנות שלו ולא שרתה הקליפה עליה. וכה"ג העליתי בס"ד על משרז"ל המניח אוכל תחת המטה ששורה עליו רוח רעה, ואמרתי אם הנית אדם אוכל של חבירו

4. הגם שיש חולקים בזה, עי' בכ"ז שמהגה"ע

מבוא פ' יג, שו"ת משנה ח"ה סי' קד, ח"ז סי' קד.

5. העירני לזה ידידי הרב יששכר יהודה

ריכארד.

[הזיקתן של] כל אכילה סתם [שלא לש"ש וכו'] שמגבירות החלק הרע של צד השמאלי שבלב, כידוע [וכמ"ש האריז"ל על רבי יוחנן כהן גדול, שאירע לו כן בגלל שאכל מבהמה שהיתה בה נשמת רשע גדול, והואיל ולא תיקנו, הרשיע אותו נשמה זו, והדברים ידועים. ועי' לעיל בדברי הר"ח שגם מאכלים המותרים יכולים לגרום לטמטום]] ובזה אין נפק"מ בין לדעת לשלא לדעת רק כך טבעם.

ומעתה נבוא אל הבא"ר לנסות ליתן הסבר בכל האופנים האיך שייד לפרש בהם אופן שיהיה בכחה של אותה כח רוחני לגרום לטמטום.

ולחקל על הדבר נחלק את כל האופנים להגדרות נפרדות, ואלו הן: **שוגג**, הרי מבואר בפשיטות (באזה"ח הק') ובביאורי המהרש"ל (הנ"ל ועוד) שמזיק (ואבל לא כ"כ כבמזיד), והטעם לזה נוכל לומר שהרי גם בזה יש שמץ חטא, שהרי גם שוגג צריך כפרה [ואחד הביאורים למה שוגג צריך כפרה עי' בסה"ק שם משמואל (אמור סוף תרעה דף שכו) ז"ל: 'הנה נראה שזהו טעם השוגגין שצריכין כפרה דאלמלי הי' הדבר נתעב בעיניהם עד התכלית הי' נתקיים בהם (שמ"א ב ט) רגלי חסידיו ישמור ולא הי' בא חטא על ידם. וכעין ששמעתי בשם אדמו"ר הרי"ם זצלה"ה מגור בענין שמירה מתולעים בימי הקיץ ששכיחים תולעים, ואמר אם אדם נגמר בדעתו שמוטב שייחנק באכילתו מלבלוע אחת התולעים בטח לא תבוא תולעת לתוך פיו, עכ"ד'. וע"ע הסיפור שהביא בבן יהוידע וע"ז דף נה ד"ה ובאופן].

אונס, יש אונס קרוב לשוגג, ובזה א"ל כנ"ל בשוגג, ויש אונס גמור שבזה צ"ע אם נאמר כמבואר בר"פ הנ"ל או שלא יהיה

תחת המטה שלא בידיעתו וזה המניח הוא איש זר שאינו בנו ולא אשתו ולא עבדו של בעל האוכל כדי שנאמר ידם כידו, אין שורה עליו רז"ר האמור על אוכל המונח תחת המטה ע"ד שאמרו אין אדם אוסר דבר שאינו שלו ולכן פסקו הפוס' אם נכרי שכשך יינו של ישראל כדי להפסידו אינו נאסר ואמאי אינו נאסר והלא יין נסך עושה טומאה בנפש האדם כמ"ש בס' יין המשומר, אך בזה ניחא כיון דהנכרי רוצה לאסור היין ולטמאו בע"כ של בעלים אינו חל על היין כח טומאה בשכשוך זה ונשאר בטהרתו. עכ"ל הטהור. הנה בפשטות הגם שהשואל כנראה שאל רק על מה שהי' נדמה לו שיש בזה איזה טומאה כעין נגיעה בשרץ, נבילה, או מת וכדו', אמנם מהתשובה נראה דעת קדשו ברור שגם כח הטומאה (שבה אנו מדברים) אינה שורה כשאכל באונס, אמנם לפי כן יקשה מדברי האזה"ח הק' [הובא במאמר הנ"ל, ויותר מכך עי' בביאורי המהרש"ל לסמ"ג (מל"ת עז — עח)] שכ' בפ' שמזיק גם באונס, וכדי להשוות דעתם צ"ל או שיש תרי גוונא אונס והיינו אונס קרוב לשוגג שמזה מדובר מאזה"ח הק', ויש אונס גמור שמזה מדובר בר"פ, או שיש דרגות בכח הנ"ל (ולדוגמא, להביאו לידי מינות גמור (כעין המובא בדגמ"א עקב), לגרום שיוכל לבוא לידי מינות (כ'אחר'), טמטום הלב, התגברות כח הרע, מדות רעות וקשות, וכו') וכמו שהאזה"ח הק' בעצמו מחלק בין מזיד לשוגג, והיינו שהר"פ מדבר מההיזק הנגרם ממאכלות אסורות גמורות (שזה לא נגרם, משא"כ פגם קצת גם הוא יודה), וצ"ע.

מ"מ יהיה איך שיהיה, היוצא מכל הנ"ל הוא שההיזק הוא ע"י 'כח רוחני' ב'טבע' המאכלות האסורות, (והוא כעין וכאופן

יותר מהיתר גמור לכה"פ. ובאונס של ההורים לולד (ואו לקטן) [שמבואר במעוברת, מיניקות, ובקטן, שזה מזיק י"ל ש] נכון שלגבי הבן אונס 'גמור' אמנם לגבי ההורים לא, וכבר מבואר לעיל בדברי הר"ח (וכן הוא פשוט) שביד ההורים לגרום לחכמת, או להיפוך טמטום, להולד שלהם.

בפסק של רב ופוסק יש כמה חילוקים, הנה מקודם מובן שצ"ל כפי מש"כ הרמ"א לענינו שצ"ל מורה הוראה ולא שישאל אצל הלמדנים וכו'. וכש"כ אם הפסק הוא ע"י היתר התלוי **בסברא**, וכמ"ש בבהמה שהורה בה חכם שזה רק כשהיתה ספק ודנו עפ"י סברה משא"כ כשהיתר היתה דבר מפורש אין בזה אפי' חומרה⁶ (ועי' בס' צרור החיים [ליבערזאהן] דף ד אות ג).

עפ"י פסק של טעות יתכן לומר שמטמטם, זולת בסנהדרין (וכנראה, גם הדומה להם), אמנם עדיין יש לדון בזה.

עפ"י היתר פשוט, היינו מה שהרבנים מתירים כיום למעוברות ומיניקות וכדו' הגם שאין בזה פקו"נ עי' ע"ז בבטאון עולם החסידות וגליון 55 אייר ש"ז, מדור 'נסיונות' עמ' 54-52. (ובביטול בס' וכדו' צ"ע, עי' במשנ"ה ח"ז סי' קד).

עפ"י היתר של פקו"נ, היינו שצ"ל לרפואה בפקו"נ, או בזמן שאין לו שום דבר לאכול חוץ ממאכ"א כהקונטוניסטים וכמלחה"ע והדומה, ע"ז אנו דנין ובזה קשה

6. ומה שהיו צדיקים אחדים שהחמירו גם בהיתר מפורש זה בגלל שלעצם מדריגתם הנשגבה ראו גם כזה פגם קלה דק מן הדק, שאי"ז שייד לענינו כלל.

לומר שמזיק. — אמנם, גם בהיתר דפקו"נ כזה יכולים להבין שיהיה אופן שתזיק, שהלא גם אחרי שהותר הלא לא יהיה זה יותר ממאכל היתר [שג"כ מגבירים תלק הרע וכו' וכן"ל]⁷, ואם כן באנו בזה לעוד חילוק, באוכל בהיתר של פקו"נ גופא, והיינו בין מי שאוכל בכוונה לקיים מצות 'וחי בהם', לבין מי שאוכל סתם ב'היתר של פקו"נ'⁸, (ובאמת מצינו כלל זה אצל 'גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה'⁹ (נזיר כג:) או כמצוה שלא לשמה) ומ"מ כתבו שאסור ליהנות מהעבירה.

ועתה נעבור על הענין כפי סדר דבריו, ומה שנראה לחלק בהם (עפ"י החילוקים דלעיל), וזה החלי בס"ד.

ראיתנו הראשונה מדברי הט"ז והש"ך שכתבו ע"ד הרמ"א שכ' 'לא תאכל המינקת דברים אסורים' דזה מיירי אפי' אם יש היתר לאשה לאכל דבר איסור מפני פקוח נפש מ"מ לא תניק את התינוק. א"ד הט"ז וכע"ז בש"ך. ומזה הוציא, שאפי' שמותר הדבר באכילה, מ"מ

7. ונזכרתי בזה בהפתגם שמובא מהרה"ק רבי משה בנו של הרב (בעל התניא) שאין להדר באותן מצות שגורמות הנאה לגוף. וכן נאמר בשם הרה"ק ה'בית ישראל' מגור עמ"ש בשם האריז"ל שמאכלי שבת אינם מגשמים, ואמר ע"ז הוא זצ"ל: אבל אם רוצים בדוקא, ואם מתעקשים אז יכולים להתגשם גם ממאכלי שבת...

8. ולולא דמיסתפינא הייתי מחדש ואומר כן גם בסיפור של אמו של 'אחר' שאילולי היתה אומרת לפני אכילתה לש"י קוב"ה כו' הריני מו"מ לקיים מצות וכו' והיתה אוכלת האיסור בכוונה זו, בודאי שלא היתה מזיק לולד.

9. נ. ב. בדרך אגב יכולים אנו לשמוע ממאמר זה שפחות תזיק מאכ"א בהיתר ולש"ש, מאכילת היתר שלא לש"ש, ודו"ק.

והיינו כשאין אוכל אחר או מחמת רפואה) שהרי בזה היא גרמה לכך ע"י שעברה ליד בית ע"ז (ועי' שו"ת מנח"א ח"ג סי' מד) [ולכל היותר הוי תחילה בשוגג ו[רק] סופה באונס], וגם בעצם שהתאוה לזה, יש בה ג"כ שמץ חטא עפ"י המבואר באבן עזרא בדיבור לא תחמוד, וגם לעיבור יש לו שייכות לתאוה זו כדאי' ביומא סוף פב:).

מ"ש מדברי הרשב"א, הנה כבר ביארנו שגם באוכל היתר אפשר שיטמטם, אבל הרשב"א לא דיבר באופן ש'מחויב' לאכול עפ"י תורה היינו ב'היתר' של פקו"נ.

מ"ש מהמשך חכמה הנה גם שם לא מדובר בפקו"נ, [ואפי' לדעת הרמב"ם, כמבואר בנו"כ שם (עי' רדב"ז וכס"מ)], רק 'מותר' וא"כ הוא כמו שכתבנו בדברי הרשב"א. ובדעת המהר"ל א"ל שיודה לדברי הרשב"א בדינו ששם ההיתר הוא רק מצד הדיו הצדדי [ולכן כ' הרשב"א שממידת חסידות אסור] משא"כ כאן שהתורה התירתו לגמרי אולי גם להרשב"א אין בזה טמטום. ובכלל מה שפי' בדעת המהר"ל עדיין יש לדון לכאן ולכאן. יהיה איך שיהיה הרי לא מדובר שם בהיתר של פקו"נ.

ומ"ש מדרשות הר"ן וכ' שהר"ן יודה שהאוכל מחמת פיקו"נ 'כן' מטמטם, לענ"ד נראה שאדרבה איפכא מסתברא כאשר בי"ד טועים, אנו צ"ל שכ"כ גדול כח בי"ד להפוך מציאות עפ"י 'פסק שלהם' (ומאן יימר...), משא"כ בפקו"נ הלא התורה בעצמה התירתו ובאמת הוא חפץ של היתר, וורמז לדבר הוא ממה שאמרו בדין בהמה שהורה בה חכם שאם הוא פשוט אין מקום להחמיר, משא"כ

עדיין מטמטם את הלב, שאילולי כן למה לא תניק, (ולפי דעתו פשוט שלגבי האם בודאי שתניק) אמנם לדידן יתכן לומר שכאשר מוכרח לאכול אכן 'לא' תניק לה (מאיזה מהטעמים דלעיל), ואעפ"כ להבן (שאינו מוכרח להניק ממנה דוקא) כן תניק, וכאשר אין לה אחר שתניק אז גם להבן לא יניק (ואולי באני בזה למחלוקת אם אומרים (באיסור שנתבטל בס' וכדו') שהאיסור נהפך להיות היתר או לא).

דברי האוה"ח הק' כבר ביארנו, ויותר מזה, הלא הוא לא דיבר רק משוגג ואונס, ולא מ'מותר'.

ובזה מתורץ בחדא מחתא גם מה שהביא מרע"א ששם לא מדובר בהיתר רק משוגג או אונס [וכפי שהעיר בעצמו], וזולת זה הרי לא מדובר בענין טמטום הלב כלל, והא ראייה שהרי כלל זה אמרו גם ב'טב"ל' [כדאי' לגבי חמורו של רפב"י] ובזה לא שייך טמטום כמובן, ושנית הלא גם ב'בהמתן' של צדיקים אמרו כן (גיטין ז. חולין ה: ועוד).

אמנם מהראיה שהביאו מ'אחר' מבואר, שגם כאשר עפ"י דין מחוייבת לאכול האיסור מ"מ מזיק, אמנם יש להעיר שהרי מבואר שעוד דברים גרמו לו כדאי' בירושלמי (חגיגה) עי' תוס' חגיגה (טו.) וצ"ל דזה וזה גרם, (וגם מבלעדי זאת אין זה דומה לנידו"ד לאוכל מפני פקו"נ

10. נ. ב. רק קשה ע"ז קושיית התוס' חולין ה: מר"ז שאכל טבל, ועי' בפ"י יפה תואר על מד"ר (בראשית פ"ס ח) שכ' ע"ז: וזה לא קשיא הלא אין הקב"ה מביא תקלה ע"י הצדיקים, י"ל דזה רק בשוגג ישמור ה' את חסידיו, אבל הכא הוא קרוב לפשיעה = לפי דרגתו] דהוה ליה לשוליה ולא למסמך אדעתיה ואיהו דאפסיד אנפשיא.

כשפסקו עפ"י סברא). וגם שם אינו 'מחויב' לאכול ומותר לו להחמיר (ואעפ"כ כ' הר"ן שהואיל וסמך עצמו על הבי"ד אינו מזיק, א"כ) כ"ש כאן בפקו"נ, שמחויב לאכול. ומה שכ' ש'רק שם בגלל שבדעתו שהוא היתר לכן זה לא מזיק, לדידי אדרבה אם כשבדעתו שזה מותר זה לא מזיק, כשזה 'מותר באמת' לא כ"ש.

[ובדרך אגב אעיר גם עמ"ש בענין 'כח בי"ד'.

הראיה מהירושלמי הובא בש"ך (זולת מה שהרא"ה חולק ע"ז) הרי מדובר רק בנוגע לקידוש החודש ושם גילה התורה 'אתם' שבי"ד של מעלה קובעים החודש עפ"י בי"ד של מטה וכן הוא גם בחידושי הגוף [התלוי בקביעות החודש] אבל אי"ז ראייה לדברים אחרים.

וה"ה מענייני ממונות, ידוע מש"א עפ"י דברי זוה"ק ריש משפטים (צד.), ואלה המשפטים.. אלן אינו סדורין דגלגולא... היינו שמה שלפעמים נראין פסקי הד"ת כבלתי צודקים וכמחייבים הזכאי וכו' זהו בגלל שמגלגול הקודם הוא נשאר חייב לו ולכן נפסק כן בגלגול זה שממונו יגיע לשני ועי"ז יבוא על תיקונו, והדברים ידועים. ועפ"י ביאר החזו"א מש"א (ב"מ כא:) מעות מפוזרות הרי אלו שלו, אמאי, הא לא ידע דנפיל מיניה? ..כדר"י דאמר: 'אדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה', אבל מ"מ עדיין קשה הלא כאשר ימצאו המוצא לפני משמש הלה בכיסו, הלא בא הכסף לידו לפני יאוש ועדיין הוא של האובד? ות"י עפ"י הזהר הנ"ל, והיינו שבגלגול הקודם הי' ה'אובד' חייב ל'מוצא' סכום כזה, וא"כ אדרבה אם יהיה המציאה ל'אחר' יאוש שוב לא יהיה שלו ולא יחשב כאילו שילם משלו, והבן.

אבל הסיפור מהגאון רבי יצחק אלחנן, הנה לולי הביא שכ"כ רי"א הייתי שם מחסום לפי, אמנם אחרי שלא כ' מקור לסיפר קשה להאמין שדיבורים כאלו יצאו מפי אותו גאון, שהרי כאשר 'בא הרוג ברגליו' הוי הוכחה הכי ברורה שראיותיו לא היו נכונות ועי' בתש' ויען אברהם הו"ד באלף כתב אות לט על עגונה אחת שנחלקו בה מרן הב"י ורמ"א שהב"י לא רצה להתירה וגילה המגיד להב"י שאכן הבעל הי' חי וביום שחתם הרמ"א על ההיתר בו ביום מת הבעל, ומפורסם סיפור על היתר עגונה שנתן הנו"ב ואמרו לו שהבעל חי ואמר שזה לא יכול נכון, ואמרו לו שהוא כבר בעיר, והנו"ב בשלו, וכו' וכשהגיע לפתח הבי"ד מת, וכן מסופר על הגר"מ פיינשטיין שנתן היתר לעגונה שבעלה נאבד במלחמת העולם ויצא קול שהבעל חי ואמר אז הגאון שזה לא יכול להיות, וזה לא נכון, ואח"כ התברר שאכן להד"מ, ושאלו להגר"מ מנין ידע, ועי"ז ענה: 'הלא פסקתי עפ"י תורה', והיינו שאם עפ"י התורה האשה מותרת אזי מוכרח הדבר שאינו חי, וממילא להיפך אם הבעל חי אז לא הי' הפסק עפ"י תורה"י].

ומה שדייק שהוצרך הר"ן לטעם נוסף וכו' כמדומה שאינו מוכרח כאשר יראה המעיין, וזולת זה כבר ביארנו שאינו דומה כשהתרו דבר בטעות לבין שמותר עפ"י תורה.

ולסיום אציין מה שמסופר על יהודי שהי' לו בן א' שראשו ולבו היו אטומים

11. וכנ"ל שתינח לגבי דיני ממונות א"ל שכן צריך להיות, אבל שיותר אשת איש, ושיוולדו ממזרים, האפשר לומר שכך היתה רצון ה' ודעת התורה!!

ובאמת לאמיתו של דבר הלא בנוגע למעשה כל הדיון מיותר, שהלא באופן שיש מקום להחמיר הלא בודאי שלא בזה אנו דנים¹⁵, וכל דברינו הוא רק במקום שנצרך הדבר מחמת פקו"נ, ובזה כבר לא משנה כל הדיון רק הוא כענין שאמרו (ברכות י.) **'בהדי כבשי דרחמנא למה לך, מאי דמפקדת איבעי לך למעבד, ומאי דניחא קמי קוב"ה לעביד'**, ואנו אין לנו אלא לקיים מצות ה', שצונו (ויקרא יח ה) **'וחי בהם'** (וכדרשת חז"ל (יומא פה:), ולשמוע לקול מורים, כמו שצוה עלינו בתורתו הק' (שופטים יז יא) **'עפ"י התורה אשר יורוך ועל המשפט אשר יאמרו לך תעשה לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך**

לגמרי מלקבל ד"ת — שלא כאחיו שכולם היו ההיפך מזה — וכשהביאוהו לפני הגאון רבי עקיבא אייגר זי"ע, אמר שנכשל במאכ"א וכמשאחז"ל שמטמטמים הלב. אחר דו"ח נודע שפעם א' בהיותו כבר שית טעם איזה מאכל מחוץ לביתו מחתונת פב"פ, אבל כמובן שגם שם היתה הכל בתכלית הכשרות לגמרי. אחר בירור התברר שאותו חתן גירש לפני כמה שנים לפני כן את אשתו הראשונה בגט פסול, וכ' עליו הרב [בעל התניא זי"ע] (שו"ת אדמוה"ז סי' לט): **'זע"כ עליכם מוטל הדבר חובה למנוע המגרש שלא ישא אחרת ח"ו עד אשר יתן גט כשר לאשתו.. ולגזור בכלל ובפרט בגז"ח על השוחטים שלא ישחטו על החתונה ח"ו שום בהמה ועוף ואם יעברו ח"ו תהא שחיטתן נבילה כדין העובר וכו'.** ולשומעים ינעם..¹² היוצא לנו מזה הוא, שרואים אנו שע"י שפסק שתהיה כנבלה, נעשה כן ב'טבע', אע"פ שהי' כשר כדת וכדין¹³, א"כ א"ל ה"ה להיפך [ד'מדה טובה מרובה] ע"י פסק של היתר נהפך ה'טבע' שלא לטמטם, (ועדיין יש לדון בזה).

ועדיין יש להאריך בכמה פרטים בזה, (לרבות פרטים צדיים¹⁴) אבל כבר אמר החכם: מה שהלב חושק, הזמן עושק.

היוצא מכל הנ"ל הוא, שאין הדבר מוכרח שמאכ"א מטמטם כשנאכל בהיתר של פקו"נ.

14. וכגון: אם אנו אומרים שהטמטוס וכו' שבאכילת איסור הוא ב'טבע' האם יועיל תשובה על החלק של ה'טמטוס'! ובנוגע להשתדך עם בע"ת בן / בת הנדה כבר דנו האחרונים ע"י שו"ת אג"מ אה"ע ח"ד סי' יד, שו"ת מנח"י ח"ז סי' קז, שבט הליי ח"ג סי' קעג ו, שו"ת משנה הלכות ח"ז ריא — רטו ועוד, אמנם באמת אי"ז ראייה משם ששם מדובר בתשובתו של האחר שבזה אין אנו יודעים אם היתה תשובה גמורה וכדו', משא"כ לכשעצמו יתכן שגם המחמירים שם יודו שתשובה גמורה תועיל גם לזה, ודו"ק. ובאמת מפורסם מכמה בעלי תשובה שע"י תשובתם פעלו שישתנה הטבע, כגון שהתחתנו עם גויה ר"ל והולידו בנים וע"י תשובתם נאבדו האשה והבנים ההם מן העולם, וא"כ בתשובה כזו בודאי שיועיל לגבי טמטוס הלב, והמדות. (ונראה דה"ה אשר תפילה תועיל לזה, והוא מדברי המהרש"א חדא"ג נדה סוף סט: ..שמלאך הממונה על ההריון אומר טפה זו מה תהא עליה חכם או טפש.. אמרו הכא מה יעשה אדם ויחכם לשנות הגזירה שנגזרה עליו להיות טפש ואמר ירבה בישיבה כו' כי בהשתדלות ועסק גדול ע"י סיוע דשמיא בתפלה ובזכויות אפשר לשנות הגזירה.. עכ"ל. נב. ולפי"ז עצה טובה קמ"ל גם למי שמוכרח לאכול איסור מפני פקו"נ, שיקדים תפלה לצרה שלא יזיק לו.).

15. וה"ה בנוגע למסירות נפש, האם מחויב/מותר גם בזה לא עסקנו כאן.

12. והשוחט לא ידע מזה, רק נודע לו אח"כ, והמשך הסיפור הוא שעשו כפי שהורה רע"א שהעצה הוא שילמד תורה מתוך הדחק, ע"כ שלחוהו לא"י, ואכן לבסוף נפתח ראשו, וגדל ונהפך לת"ח וכו'.
13. ועי' דברי ישראל (מאדז"ץ) עה"ת כללי אורייתא, ד"ה הפה שאסר הוא הפה שהתיר.

ימין ושמאל', (וכמו שפי' רז"ל (סנהדרין כט, ועוד) אפי' אומר לך על ימין שהוא שמאל ועל שמאל שהוא ימין..) 'כי היא חכמתכם ובינתכם'¹⁶.

נ. ב. ובדרך אגב אעירה מה שנלענ"ד שמה שאמרו שמחטיאו בזקנתו, אין הפי' שח"ו נתבטלה אצלו הבחירה, רק הפי' שמתגבר אצלו כחות הרע וצריך לעבודה גדולה להתגבר עליהם, (וכעין שכ' הרה"ק מקאמארנא כמה פעמים הלשון 'וסופו לטעום הרבה פעמים טעם מיתה', ובמק"א פי' שהיינו שלא ירגיש שום טעם בעבודתו רק אדרבה כו', ויראה לו כאלו הוא קרח מכאן ומכאן ואין לו לא עוה"ז ולא עוה"ב¹⁷, עיי"ש¹⁸), וראה לדבר [שגם באופן כזה אפשר לו עדיין להיות צדיק גמור וכו'] א"ל ממ"ש בסה"ק אור פני משה ודגמ"א ועוד על משרע"ה שמטבעו נולד שיהיו בו כל המדות רעות וכו'.

16. אמנם מה שכן אולי נוגע הוא שכאשר הרבנים נותנים היתר כזה – שלא במקום פקו"נ גמור – למעוברת ומיניקות היה מהנכון להעיר דעתה מדברי הש"ך והט"ז הנ"ל.

ומש"א 'שמזיק בזקנתו' והפי' שכאשר אין לו הכוחות להתגבר על הרע אז הרע משתלט עליו, גם מזה אין להבין שח"ו אבדה תקוותו, שהרי כבר הביא הדרכי תשובה (ו"ד סי' פא ס"ק צב) שמה שאמרו בזקנתו לאו דוקא הוא, שהרי ב'אחר' אמרו שכבר בצעירותו היו זמר יווני שגור על פיו וספרי מינות נושרים מתוך חיקו, ורק הפי' שבזקנתו הי' בגלוי ממש, עיי"ש, ואפי' לפי הפי' הפשוט של 'בזקנתו' כבר ביאר בסה"ק הכשרת האברכים (דף יא.) שרק אי עבודה מתאימה בימי הנעורים גורמת לכך, עיי"ש דבה"ק.

17. ונ"ל לומר כן אצל 'אחר' שכן אמרו בגמ' (חגיגה טו.) יצתה בת קול ואמרה שובו בניי שובבים חוץ מאחר, אמר, הואיל ואיטרד ההוא גברא מההוא עלמא ליפוק ליתנהי בהאי עלמא נפק.. עיי"ש, והיינו ממש כנ"ל שהי' נראה לו שאין לו עוה"ב, ולא עוה"ז (אם ימשיך בעבודת ה' כמו שאמר: ליפוק ליתנהי כו'), אמנם באמת ידוע מה שנא' בשם הבעש"ט שאם הי' עושה תשובה היתה תשובתו מתקבלת, והיינו כנ"ל, והבן.

18. וכעיי"ז מובא בסה"ק עמש"א בזוה"ק שאין מועיל תשובה וכו', הביאור הוא שזוהו תקנתו שיחשוב שאין מועיל לו תשובה ואעפ"כ יעשה תשובה, ועיי"ז יבא על תיקונו.

שמחה בגמרה של מצוה

מנהג אצל הצדיקים לעשות סעודה גדולה ביום השמיני של חנוכה הנקרא "זאת חנוכה", וזה לכבוד גמר המצוה של הדלקת הנרות, כמו שמובא ברמ"א (סימן תרס"ט), ש"עושין סעודת משתה לגמרה של תורה". ובאליהו רבה שם כותב "וכן לגמרה של מצוה". (ליקוטי מהרי"ח)

לשנה הבאה. ולכאורה קשה הלא פסוק זה נאמר אחר ירדו מעשרות שהוא בשנה השלישית, וא"כ מהי הבאת ביכורים היום, ותרין רהנה מצות ביכורים, היא המצוה ראשונה שמקיים מיד בתחילת ביכור פירותיו, ואח"כ מפריש תרומות ומעשרות וכו', ובשעת ירדו מעשרות בשנה השלישית, מתבונן האדם בדעתו, היאך קיים כל המצוות האמורות בתנובת שדהו, ושהיה עליו לקיימן ביתר שאת, ונשבר לבבו בקרבו, וזהו נחשב לפני הקב"ה, כאילו קיים עכשיו כל המצוות מחדש בשלימות, ושפיר פירש"י אחר פרשת ירדו מעשרות, בת קול מברכתו, הבאת ביכורים היום, שנחשב כאילו היום הביא ביכורים. ובוה מבורא דהירדו הוא גם על הביכורים.

משה גליק, נוקמן

טמטום הלב והמח ע"י מאכ"א כשאוכל משום פקד"ן

בהמשך להדיון בקובצים האחרונים (גליון טז וגליון יח) בענין טמטום הלב והמח ע"י מאכלות אסורות כשאכל משום פקד"ן, ומה שהביא בזה בקובץ י"ט עמ' ק"ג משיחת האדמו"ר מליובאוויטש זצ"ל. יש להוסיף ולציין ללקו"ש ח"ג עמ' 583. וזו"ל: "און אפילו ווען די תורה האט דעם מענטש מתיר געווען צו עסן דעם איסור — ווי דער דין ביי אן "עוברת שהריחה" וואס מעג עסן אויך באיסור — [שאפט עס אויך א מזג רע ביים מענטשן וואס עסט דעם איסור. ושם בהערה 61. כתב: אלא שאעפ"כ, במקום שיש פקד"ן מצוה עליו לאכול את המאכל ואף שיגרום לעצמו מזג רע עיי"ז — כדוגמת שחיתוכין אבר בשביל הצלת כל הגוף, אבל בכ"ז טבע המאכל לא נשתנה, כנ"ל. ובפרט לפי המסקנא אשר (וגם בנוגע להחוללה) פקד"ן רוחה האיסור ולא שהוא מתירו .. ועצ"ק בלשון אדה"ז (אגה"ק סי' כו) שכותב "שאכל לפקד"ן שהתירו רז"ל ונעשה היתר גמור" וואלי מטעם הג"ל חיבת "גמור" מוקפת ובכמה דפוסים אינה, עכלה"ק. ועיי"ש ג"כ בהערה 31.

מרדכי גלזמן, ריט לטניה

ככלים ששרו כהן מצה, עיין לוח הלכות ומנהגים "דבר יום ביומו" — תשנ"ט, עמ' 316. והמעשה שמביא שם, היה פעם אחת כשאמו היתה אצלו בפסח ורצתה לאכול בקערה אחד עם מרן ופיריה מצה לתוך המרק ולא הפסיק לאכול משום כבודה רק הסיט המצה הצידה.

ב) בגליון יח עמ' נח בענין בניית בתים במקום אילנות. הנה בספר טהרת יו"ט מביא בשם הוי"ח יוסף מפאפא, וז"ל "איך הצדקים היו מקפידים על צוואת ריה"ח, אמרתי אספרה מה שבירדו הוה עובדה, כשהיתה דירתי בק"ק פאפא, כאשר נתרבו תלמידי הישיבה, והיה בית המדרש צר מהכול, והסכימו הקהל להרחיב, אבל היה שם בחצר אילן של פירות שלא היו נאכלין משום תולעין, והיו רוצים לקצץ מקצתו כדי שיוכלו להרחיב הבית המדרש, והיו כמה צדדים להקל ע"פ הלכה, דקיימא לן במעולה בדמים לקוצצו שרי, ועוד לצורך תלמוד תורה דרבים, בית המדרש מקום תורה, ועוד שלא היו רוצין לקצוץ כל האילן, רק חלק ממנו, ושאלתי פה קדשו של מרן הוי"ח מהר"א מבעלזא זי"ע, שהיה מתעכב אז בעיר פעסט, והשיב לי בזה"ל "פעם אחת היו רוצין בק"ק בעלזא, להרחיב ביתו של אאמ"ו זי"ע (מרן מהר"ר מבעלזא זי"ע) ועל ידי זה הוצרכו לקרע שרבים הולכין עליו, ואין הכוונה בזה לקרע דרשות הרבים, רחוב העיר, אלא לקרע השייך להבית, ואמר אאמ"ו זי"ע, הנה למדתי בחושן משפט כל השייך להלכה זו, ובררתי לעצמי דאין בזה שום חשש על פי ההלכה, אבל יש שורה קטנה כצואת ריה"ח, שלא ליקח דרך הרבים מזה אני מתיירא. וכך היה תשובתו אלי על השאלה בענין קציצת האילן, אף דעפ"י ההלכה אין חשש, אבל מצד ריה"ח אינו יכול להסכים להתירה."

ג) בגליון טו עמ' קצט בקשר לתמיה על ספר אזור אליהו, נ"ל לבארה בדברי כ"ק מרן מהר"י מבעלזא זי"ע, שאמר עה"פ בפרשת כי תבא, שנאמר לאחור ירדו מעשר היום הזה ה' אלקיך וגו' ושמרת ועשית אותם. וברש"י ז"ל, בת קול מברכתו, הבאת ביכורים היום תשנה

מסיבות מכניות. לא נתאפשרה לנו להדפיס כל התנובות שהגיעו אלינו ע"י הקוראים החשובים, ועוד חזון.